

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2021.gada 12.novembrī Nr. 6-2/835

Tiesībsarga atbilde uz iedzīvotāju 2021. gada 12. oktobra petīciju par ierobežojumiem darba tiesiskajās attiecībās Covid-19 pandēmijas apstākļos

Tiesībsargs, izskatot iedzīvotāju (turpmāk arī - iesniedzēji) petīciju un tās papildinājumu, secina, ka iesniedzēji būtībā sūdzas par Ministru kabineta rīcību – ar valdības noteikumiem un rīkojumu par ārkārtējās situācijas izsludināšanu noregulējot darba tiesiskās attiecības, tai skaitā, nosakot pienākumu darba ņēmējiem no saviem līdzekļiem apmaksāt Covid-19 antigēna testu. Iesniedzēji petīcijā izsaka viedokli par kārtību, kāda būtu nosakāma darba tiesiskajās attiecībās pandēmijas laikā.

Tiesībsargs, respektējot iesniedzēju redzējumu par tiesisko regulējumu, Tiesībsarga likumā noteiktās kompetences ietvaros sniedz šādu viedokli.

1. Vispirms no tiesību viedokļa ir noskaidrojams, vai likumdevējs – Saeima, ir deleģējis Ministru kabinetu tiesiski regulēt darba tiesiskās un ar to īstenošanu saistītās attiecības Covid – 19 pandēmijas apstākļos.

Epidemioloģiskās drošības likuma 3.panta otrā daļa paredz, ka Ministru kabinets nosaka epidemioloģiskās drošības pasākumus atsevišķu infekcijas slimību izplatības ierobežošanai. Tā paša likuma 30.panta pirmā daļa paredz, ka infekcijas slimības, pret kurām personas vakcinējamas obligāti, kā arī šīs vakcinācijas kārtību un vakcinējamo personu loku nosaka Ministru kabinets. Savukārt Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 4.panta pirmās daļas 7.punkts paredz, ka Ministru kabinets var noteikt īpašus epidemioloģiskās drošības pasākumus, kurus personām nepieciešams veikt. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma 4.panta pirmā daļa paredz vēl virkni prasību un ierobežojumu, kurus Ministru kabinets ir tiesīgs noteikt Covid-19 infekcijas izplatīšanās vai izplatīšanās draudu gadījumā.

Ievērojot minēto pilnvarojumu, Ministru kabinets 2021. gada 28. septembra noteikumos Nr.662 “Epidemioloģiskās drošības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai” (turpmāk arī - Noteikumi Nr. 662) ir paredzējis epidemioloģiskās drošības prasības, tostarp, šo noteikumu 24., 25. un 26.punktā, paredzot darba tiesisko un ar to īstenošanu saistīto attiecību regulējumu Covid – 19 pandēmijas apstākļos.

Analoģisku tiesisko regulējumu no 2021. gada 11. oktobra līdz 2022. gada 11. janvārim ar atsevišķām niansēm Ministru kabinets ir noteicis ar 2021.gada 9.oktobra rīkojumu Nr.720 "Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu" (turpmāk – Rīkojums Nr.720), kam centrālais deleģējums līdzās Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likumam,

likumam "Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli" ir paredzēts jau pieminētajā Epidemioloģiskās drošības likuma 3. panta otrajā daļā, proti, Ministru kabinets ir tiesīgs noteikt epidemioloģiskās drošības pasākumus atsevišķu infekcijas slimību izplatības ierobežošanai.

Ņemot vērā minēto, tiesībsargam nerodas šaubas par Ministru kabineta tiesībām noteikt attiecīgo regulējumu, t.sk. attiecībā uz Covid – 19 testēšanas izmaksām, veicot darba pienākumus. Papildus norādāms, ka attiecībā uz Rīkojuma Nr.720 tiesisko dabu, t.sk. par iespējām ar tā starpniecību ierobežot pamattiesības vispār, savu vērtējumu ir sniegusi Satversmes tiesa¹. Ievērojot Satversmes tiesas secināto, tiesībsargs nepiekrīt petīcijā paustajiem apsvērumiem par Rīkojuma Nr. 720 kā tiesību akta prettiesiskumu.

2. Analizējot jautājumu par darba devējiem Rīkojumā Nr.720 un Noteikumos Nr. 662 dotajām tiesībām pēc noteiktiem kritērijiem vērtēt, kuram amatam ir nepieciešams vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāts, kā arī jautājumu par testēšanas sertifikātu apmaksu, cita starpā jāvērtē šī regulējuma mērķis un valsts loma pandēmijas novēršanā.

Tiesībsargs konstatē, ka attiecīgais tiesiskais regulējums pieņemts - lai pēc iespējas vairāk pasargātu sabiedrību no saslimšanas ar Covid-19 infekcijas, mazinātu šīs infekcijas izplatīšanos un sekmētu sabiedrības veselības aizsardzību. Šajā situācijā valsts ir spējusi soļus, lai pēc iespējas veicinātu iedzīvotāju vakcināciju un mazinātu inficēšanās riskus, pildot darba un amata (dienesta) pienākumus, kā arī saņemot valsts institūciju un privātpersonu sniegtos pakalpojumus.

Tiesībsargs konstatē, ka prasība par vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāta esamību darba vai amata pienākumu pildīšanai ierobežo personu pamattiesības, galvenokārt, personas tiesības uz privāto dzīvi (pieņemot lēmumu par savu medicīnas aprūpi un attiecībā uz savu ķermeni, utt.), kā arī tiesības uz nodarbošanos (garantētas Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk arī – Satversme) 96. un 106.pantā), taču, kā paredz Satversmes 116. pants - personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, (..) simt sestajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Tādējādi indivīda pamattiesību aizskārumam ir jābūt stingri pamatotam ar konkrētu un sasniedzamu leģitīmu mērķi un tas jālīdzsvaro ar sabiedrības kopējām interesēm. Konkrētajā gadījumā jāņem vērā, ka tiesības uz dzīvību uzliek valstij pienākumu veikt pasākumus citu cilvēku dzīvības saglabāšanai un sabiedrības veselības aizsardzībai. Arī Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos ir paredzēts šāds pienākums². Sabiedrības veselība arī ir viena no Satversmē ietvertajām konstitucionālajām vērtībām (93., 111.pants), kuras aizsardzībai valsts samērīgi var ierobežot citu personu tiesības. Valstij ir pozitīvs pienākums veikt epidēmisko slimību apkarošanu un profilaksi. Tiesībsargs secina, ka prasības par vakcinācijas vai pārslimošanas sertifikāta esamību darba vai amata pienākumu pildīšanai mērķis ir arī citu būtisku sabiedrības tiesību nodrošināšana. Šis regulējums vērsts uz to, lai apturētu vai ierobežotu infekcijas izplatīšanos sabiedrībā, tādējādi radot priekšnoteikumu personu brīvas pārvietošanās atsākšanas iespējām, kā arī dažādu sabiedrībai būtisku pakalpojumu pieejamībai un kvalitātei, piemēram, veselības aprūpes pakalpojumu un izglītības kvalitātei. No valsts ekonomiskās situācijas ir atkarīga sabiedrības labklājība un citu pamattiesību, it īpaši sociālo tiesību ievērošana pienācīgā līmenī. Attiecīgi valsts pienākumi Covid-19 infekcijas izplatības mazināšanā ir cieši saistīti arī ar visas sabiedrības labklājību un drošību,

¹ Sk. Satversmes tiesas 2020.gada 11.decembra spriedums, 14.punkts, https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/05/2020-26-0106_Spriedums.pdf

² To nosaka Eiropas Sociālās hartas 11.pants un Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 12.pants, paredzot valstīm pienākumu veikt pasākumus epidēmisko slimību ierobežošanai un apkarošanai līdztekus pienākumam atturēties no tiešas vai pastarpinātas iejaukšanās cilvēka veselības tiesību īstenošanā, kas ietver arī tiesības atteikties no ārstniecības un vakcinācijas.

un jebkuri konkrēti pasākumi, tostarp vakcinācija pret Covid-19 infekciju un Covid - 19 testu izmaksas jautājumi, ir skatāma arī citu tiesību kontekstā. Tādēļ arī sabiedrības pēc iespējas ātrāka atgriešanās normālos apstākļos, kuros Covid-19 radītais apdraudējums un tam sekojošie ierobežojumi būs novērsti vai ievērojami samazināti, ir nepieciešama ne tikai sabiedrības veselības aizsardzībai, bet arī valsts ekonomiskai atlabšanai, normalizācijai, kas savukārt nodrošina arī citu tiesību aizsardzību un īstenošanu ilgtermiņā.

Vienlaikus tiesībsargs konstatē, ka vakcinācija darba vidē ir pamatota ar Epidemioloģiskās drošības likumā noteikto personas pienākumu nepakļaut citas personas inficēšanās riskam, kā arī darba aizsardzību regulējošo normatīvo aktu prasībām. Eiropas Slimību profilakses un kontroles centra pētījumos balstīti pierādījumi³ liecina, ka vakcinācija pret Covid-19 ievērojami samazina vīrusa izdalīšanās ilgumu un infekcijas transmisiju (*vīrusa pārnese*), un ir visefektīvākais līdzeklis cilvēku veselības un dzīvības aizsargāšanai. Eiropas Slimību profilakses un kontroles centra tehniskajā ziņojumā norādīts uz pierādījumiem, kas liecina, ka pilnu vakcinācijas kursu pabeigušie cilvēki, ja tomēr inficējas, retāk pārnēs SARS-CoV-2 citiem cilvēkiem.

No minētā tiesībsargs secina, ka valsts ir rīkojusies savu pilnvaru ietvaros, t.sk. pirmšķietami nodrošinot dažādu Satversmē garantēto pamattiesību līdzsvaru. Vakcināciju motivējoši pasākumi konkrētā tiesiskā regulējuma ietvaros nav vērtējami kā piespiešana, tie samērīgi vērsti uz leģitīma mērķa sasniegšanu - Covid-19 infekcijas izplatības mazināšanu un sabiedrības veselības aizsardzību.

3. Atbildot uz petīcijā norādīto, ka ārkārtējās situācijas izsludināšanā pretēji Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 8.panta prasībām kopsakarā ar Noteikumu Nr. 662 3. un 4. punktu nav izstrādāti detalizēti ieteikumi epidemioloģiskās drošības prasību ieviešanai attiecīgo ministriju pārraudzības jomās, nosakot ieteikumus finansēšanas kārtībai, lai darbinieks kā ekonomiski vājākā puse, neciestu zaudējumus antigēna testēšanas rezultātā, tiesībsargs sniedz šādu skaidrojumu.

Vērtējot minētās tiesību normas, tiesībsargs secina, ka Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 8. panta otrās daļas 1. punkts Ministru kabinetam vispārīgi dod tiesības un uzliek pienākumu lemt par finansējumu, kas valsts institūcijām nepieciešams tām noteikto uzdevumu izpildei civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas jomā. Šī norma paredz pienākumu finansēt valsts institūciju darbu krīzes mazināšanai, taču tā neuzliek pienākumu un neliedz Ministru kabinetam lemt par Covid-19 testu izmaksām pretēji petīcijā paustajam viedoklim. Kā jau minēts, likumdevējs Ministru kabinetam ar Epidemioloģiskās drošības likuma 3.panta otro daļu ir devis deleģējumu lemt epidemioloģiskās drošības pasākumus atsevišķu infekcijas slimību izplatības ierobežošanai, tai skaitā par Covid – 19 testēšanas izmaksām atbilstoši Rīkojuma Nr.720 5.8. punktā noteiktajai kārtībai⁴. Šī kārtība atbilstoši Noteikumu Nr. 662 221.3. apakšpunktam attiecas arī uz antigēna testu veikšanu. Arī Noteikumu Nr. 662 3. un 4. punkts neparedz pienākumu ar ieteikumiem regulēt Covid – 19 testēšanas izmaksu kārtību. Tie paredz iespēju katrai jomai noteikt specifiskus epidemioloģiskās drošības ieteikumus.

4. Petīcijā tiek pausts uzskats, ka Covid-19 antigēna testu izmaksu un nodrošināšanas jautājumu attiecībā uz darbiniekiem varētu un vajadzētu risināt Ministru

³ Starpposma norādījumi par pilnīgas vakcinācijas priekšrocībām pret COVID-19 pārnēsi un nefarmaceutisku darbību sekām. 2021. gada 21. aprīlis. Pieejams: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/Interim-guidance-benefits-of-full-vaccination-against-COVID-19-for-transmission-and-implications-for-non-pharmaceutical-interventions.pdf>

⁴ Šis noteikums paredz - ārkārtējās situācijas laikā, ja darbiniekam (amatpersonai) darba pienākumu veikšanai, epidemioloģiskās drošības prasību ieviešanai darba vietā vai pakalpojumu sniegšanai nepieciešams testēšanas sertifikāts, darbinieks (amatpersona) nodrošina Covid-19 testa veikšanu par saviem līdzekļiem, ja nav citas vienošanās ar darba devēju.

kabineta 2021. gada 13. maija noteikumu Nr. 308 „Noteikumi par prioritāro institūciju un vajadzību sarakstā iekļautajām institūcijām nepieciešamajiem epidemioloģiskās drošības nodrošināšanas resursiem” (turpmāk arī – Noteikumi Nr.308) ietvaros, kas cita starpā nosaka fizisko personu grupas, kurām pašvaldības bez atlīdzības īpašumā nodod individuālos aizsardzības līdzekļus un medicīniskās ierīces un to apjomu⁵. Šie noteikumi cita starpā paredz, ka personām, kurām piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas mājsaimniecības statuss, personām, kuras ir tiesīgas saņemt naktspatversmes, patversmes vai aprūpes mājās pakalpojumus vai dienas aprūpes centra, dienas centra vai krīzes centra pakalpojumus, vispārējās pamatizglītības, vispārējās vidējās izglītības, profesionālās pamatizglītības, arodizglītības, profesionālās vidējās izglītības programmu izglītojamiem nepieciešamības gadījumā tiek nodrošināti SARS-CoV-2 antigēna noteikšanas testi⁶.

Tiesībsargs vēlas atzīmēt, ka apsvērumi, ar kuru normatīvo aktu un kā tiek regulēta Covid-19 antigēna testu izmaksu un nodrošināšanas kārtība, ir Ministru kabineta rīcības brīvības jautājums. Ministru kabinets ar Noteikumiem Nr.308 ir noteicis, ka valstiski ar SARS-CoV-2 antigēna noteikšanas testiem apgādājamas ir tikai īpaši sociāli aizsargājamas personu grupas. No Satversmes 109.pantā nostiprinātajam tiesībām uz sociālo nodrošinājumu viedokļa skatoties attiecīgā rīcības ir pamatota. Taču Satversmes 109.panta tvērumā neietilpst valdības pienākums nodrošināt ikvienu darbinieku ar antigēna testiem no valsts puses. Tādēļ šis jautājums tiek regulēts Rīkojuma Nr.720 (5.8.punkts) un Noteikumu Nr. 662 (26. punkts) ietvaros, kur cita starpā izmaksu jautājums ir līdzsvarots ar visas sabiedrības pienākumu iesaistīties šādu testu izmaksu segšanā. Tiesībsarga skatījumā, ar šo regulējumu valsts nepārliedz savu funkciju izpildi uz privātpersonu, kā tas norādīts petīcijā, bet gan samērīgi līdzsvaro visas sabiedrības tiesības un pienākumu iesaistīties pandēmijas mazināšanā.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁵ Ministru kabineta 2021. gada 13. maija noteikumu Nr. 308 "Noteikumi par prioritāro institūciju un vajadzību sarakstā iekļautajām institūcijām nepieciešamajiem epidemioloģiskās drošības nodrošināšanas resursiem" 1.punkts, <https://likumi.lv/ta/id/323213>

⁶ Sk. Noteikumu Nr. 308 1.5., 2.5., 4.10. punktus.